ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE SKŁODOWSKA
LUBLIN—POLONIA
VOL. VIII, 1 SECTIO D. 1953

Z Instytutu Medycyny Pracy Wsi w Lublinie
Dyrektor: prof. dr Józef Parnas
Dział Higieny Wsi
Kierownik: dr med. Jan Danielski

Jan DANIELSKI

Znaczenie planowania budownictwa w uspołecznionych gospodarstwach rolnych z punktu widzenia higieny

Значение планирования сельского строительства в коллективных и государственных хозяйствах с точки зрения гигиены

The Importance of Hygienic Considerations in Planning of Architectural Development of Collective and State-owned Farms

Zagadnienie planowego i celowego pod względem higienicznym budownictwa wiejskiego uznane jest za ważne i aktualne. Szczególną wagę i aktualność tego zagadnienia powodują obecnie:

1) rekonstrukcja struktury gospodarstw rolnych,

2) rozwój gospodarstw spółdzielczych i Państwowych Gospodarstw Rolnych,

3) mechanizacja prac w rolnictwie i stosowanie chemicznych związków użyźniających,

4) zmiany rozwojowe w systemie gospodarki hodowlanej,

5) rozwój pewnych gałęzi przemysłu przetwórczego, związanego z gospodarstwem rolnym,

6) istniejące jeszcze potrzeby i braki sanitarne na terenach wiejskich.

Z powyższych względów powstały w Lublinie Instytut Medycyny Pracy Wsi uzyskał aprobatę Ministerstwa Zdrowia na włączenie do zadań Instytutu również badań w zakresie budownictwa

uspołecznionych gospodarstw rolnych z punktu widzenia higieny i opracowanie wytycznych w tej dziedzinie.

Jasne jest, że badania te mogą być przeprowadzone tylko w porozumieniu z właściwymi fachowymi czynnikami technicznymi, rolnymi i weterynaryjnymi.

Stwierdzić należy, że obecny rozwój higieny jako odrębnej dyscypliny nauk medycznych dał możność ustalenia ścisłego związku między stanem zdrowotnym ludności danego terenu, a higienicznymi warunkami jego otoczenia, bytowania i pracy. Znajduje tu w zupełności potwierdzenie jedna z zasadniczych tez nauki Pawłowa o jedności człowieka z środowiskiem i o wzajemnym ich oddziaływaniu.

Dlatego też przy opracowywaniu normatywów zdrowotnych dla pracowników uspołecznionych gospodarstw rolnych i dla ludności wiejskiej w ogóle, ważne jest również planowe pod względem higienicznym zabudowanie i urządzenie gospodarstw rolnych.

Pragnę w krótkości i w ogólnych tylko zarysach podać niektóre ważniejsze aspekty i zadania prac higienicznych, dotyczące poszczególnych działów budownictwa wiejskiego, z uwzględnieniem przede wszystkim warunków w gospodarstwach rolnych uspołecznionych. (P.G.R., spółdzielniach produkcyjnych i P.O.M.).

Na podstawie rozpoczętych prac badawczych Instytutu Medycyny Pracy Wsi i uzyskanego materiału będą stopniowo szczegółowo opracowywane główne fragmenty tego obszernego zagadnienia z ustaleniem wytycznych dla budownictwa wiejskiego z punktu widzenia higieny.

Posiadamy przepisy ustawodawcze w zakresie budownictwa i wytyczne urzędowych resortów fachowych (Ministerstwa Odbudowy, Zdrowia, Rolnictwa, Budownictwa, P. G. R., Centralnego Biura Planowania Budownictwa Wiejskiego, C. I. O. P.), posiadamy również wiele cennych prac higienicznych i technicznych, dotyczących uzdrowotnienia wsi, (jak Chodźki, Kacprzaka, Puławskiego, Rudolfa, Szniolisa, Piaścika, Tworkowskiego, Racięckiego, Sawaszyńskiego i innych), konieczne są jednak dalsze planowe badania naukowe, dostosowane do terenu i warunków rozwojowych uspołecznionych gospodarstw rolnych, zwłaszcza z punktu widzenia ochrony zdrowia pracowników rolnych.

I. Planowanie przestrzenne budownictwa w uspołecznionych gospodarstwach rolnych

Dla higienicznej oceny i badań w dziedzinie przestrzennego planowania w osiedlach i gospodarstwach rolnych (jako całości) podstawowe znaczenie ma przede wszystkim:

1. Badanie terenu osiedla co do charakteru gleby, właściwości geologicznych, hydrologicznych i klimatycznych. Właściwości te mogą stanowić o pewnych cechach „klimatu miejscowego", wpływającego w znacznym stopniu na stan zdrowotny mieszkańców.

Przy nowozakładanych gospodarstwach rolnych właściwości te winny decydować o wyborze terenu. O ile zaś badania dotyczą istniejących gospodarstw, mających być rozbudowanymi względnie rekonstruowanymi, to na podstawie wyników badań higienicznych terenowych mogą być podjęte prace asenizacyjne dla uzdrowienia terenu (np. osuszanie i inne).

Duże znaczenie ma również pod tym względem konfiguracja terenu, stopień nasłonecznienia, kierunek wiatrów itd.

2. Rozplanowanie przestrzenne zabudowania poszczególnych rejonów osiedla względnie gospodarstwa rolnego oraz poszczególnych kompleksów budynków w tych rejonach.

Dotyczy to wyodrębnienia i właściwego przestrzennego ustosunkowania (zwłaszcza co do gospodarstw rolnych uspołecznionych):

a) rejonu mieszkalnego,
b) rejonu gospodarczo-produkcyjnego,
c) wolnych przestrzeni, (placów, zieleńców, terenów zadrzewionych),
d) dróg,
e) terenów dla zakładów użyteczności publicznej i instytucji kulturalno-oświatowych (łaźnia, stołówka, hotele robotnicze, szkoła, czytelnia, świetlica itp.),
f) terenów, przeznaczonych dla wychowania fizycznego (place sportowe, boiska itp.),
g) terenów, przeznaczonych dla zakładów leczniczo-profilaktycznych i zakładów opieki nad dzieckiem (ambulatorium, izba chorych, izba porodowa, żłobek, przedszkole itp.),

h) rozmieszczenia źródeł zaopatrzenia w wodę i urządzeń dla usuwania nieczystości, ścieków i odpadków.

Zaznaczyć należy, że zagadnienie planowania przestrzennego uspołecznionych gospodarstw rolnych oraz budownictwa wiejskiego jest wzorowo opracowane i realizowane w ZSRR (Fedynskij, Jawnel, Marziejew, Batkis, Wietoszkin, Turbin i inni).

Z literatury radzieckiej dotyczącej planowania gospodarstw rolnych pragnę przytoczyć wytyczne badań, podane przez niektórych higienistów radzieckich.

Fedynskij zwraca uwagę na konieczność wszechstronnych badań terenowych dla wyboru miejsca na budowę gospodarstwa. Zaznacza, że dla większych zespołów gospodarstw wskazane jest urządzenie scentralizowanego rejonu gospodarczo-produkcyjnego, który miałby obsługiwać szereg gospodarstw.

Jawnel opisuje warunki higieniczne terenu dla budowy gospodarstw, dając pewne normy przestrzenne dla szerokości ulic, powierzchni zagród i domów, przy czym podaje szkice projektów domów mieszkalnych i gospodarczych, zakładów użyteczności publicznej i leczniczo-profilaktycznych, jak również typy urządzeń dla zaopatrzenia w wodę, usuwania nieczystości i odpadków.

Marziejew podkreśla wydanie w ZSRR szeregu rozporządzeń państwowych i instrukcyj w sprawie planowania gospodarstw rolnych, jak również organizację specjalnych biur planowania. Projekty planów i budów podlegają zaopiniowaniu lekarza sanitarnego i uwzględniają wszystkie warunki terenu: geologiczne, hydrologiczne, geograficzne i klimatyczne. Zwraca on też uwagę na duże znaczenie mikroklimatu i na tworzenie ochronnych przestrzeni między poszczególnymi rejonami, przy czym stwierdza w większych gospodarstwach uspołecznionych potrzebę trzech oddzielnych rejonów: mieszkalnego, gospodarczo-produkcyjnego i społeczno-kulturalnego. Poza tym podaje on projekty poszczególnych domów mieszkalnych i innych.

II. Planowanie budownictwa mieszkalnego

W planowaniu mieszkań w gospodarstwach rolnych winny być wzięte pod uwagę następujące momenty (Rudolf, Ra-

cięcki, Marziejew, Fedynskij, Rey, Rochaix i Tapernoux i inni):

1. wybór odpowiedniego typu domu właściwego dla danego terenu,
2. wybór odpowiedniego miejsca budowy (grunt, położenie itd.),
3. wybór odpowiedniego materiału budowlanego i techniki budowy (fundamenty, ściany, piwnice, dach itd.),
4. uwzględnienie przeznaczenia domu mieszkalnego
   a) dla rolników, stale osiadłych w gospodarstwie z rodzinami,
   b) dla pracowników samotnych,
   c) dla pracowników sezonowych,
5. uwzględnienie ilości osób stale zamieszkujących (odpowiednia kubatura itd.),
6. wygodne i higieniczne rozplanowanie wewnętrzne,
7. odpowiadające wymaganiom higienicznym oświetlenie, ogrzewanie i wentylacja mieszkania,

Struktura mieszkania, jego rozmiary przestrzenne, rozplanowanie wewnętrzne, suchość, właściwe oświetlenie, ogrzewanie i wentylacja nadają środowisku odpowiednie cechy higieniczne, które w dużym stopniu mogą decydować o:

a) ogólnej zapadalności chorobowej rolników i ich rodzin,
b) rozpowszechnieniu wśród nich chorób zakaźnych i społecznych (gruźlica, krzywica i inne),
c) wydajności pracy robotników rolnych,
d) zapadalności i umieralności niemowląt i dzieci.

Badania statystyczne wykazują, że zagadnienia te są bardzo ważne na terenie wsi i że zdrowie ludności wiejskiej jest pod niektórymi względami więcej zagrożone, niż ludności miast (Chodźko, Kacprzak).

III. Planowanie budynków gospodarczych

Budownictwo gospodarcze odgrywa ważną rolę przede wszystkim pod względem ochrony zdrowia zwierząt domowych, a także pod względem ochrony zdrowia ludzi, pracujących w tym dziale gospodarstwa rolnego.

Odpowiedni typ, materiał budowlany, struktura wewnętrzna, kubatura, oświetlenie, ogrzewanie i wentylacja — są tu również niezbędnymi elementami dla stworzenia właściwego mikroklimatu i warunków zdrowotnych (C e n a).

Zagadnienie to łączy się również ze zwalczaniem szerzenia się chorób zakaźnych odzwierzęcych (jak bruceloza, wąglik, nosacizna, gruźlica bydła i inne) i chorób pasożytniczych.

Bardzo duże ma też znaczenie odpowiednie pod względem sanitarnym urządzenie i utrzymanie terenu gospodarczego.

IV. Planowanie miejsc pracy, zakładów przetwórstwa rolnego i zakładów przemysłowych

Planowanie to dotyczy np. budowy magazynów (zbożowych, nawozów sztucznych i innych), warsztatów, suszarni, mleczarni, rzeźni, masarni, zakładów przetwórstwa owocowego i innych, a także w większych gospodarstwach — zakładów przemysłowych (młyny, tartaki, browary itd.).

Zależnie od charakteru tych zakładów, poza wymaganiami technicznymi, powinny być uwzględnione wszelkie wymagania higieniczne, dotyczące zarówno budowy zakładów i ich wewnętrznego rozplanowania, jak również urządzeń, mających na celu bezpieczeństwo pracy i ochronę zdrowia robotnika (odpowiednie warunki mikroklimatyczne, sanitarne i urządzenia ochronne).

Z tym związane jest także zwalczanie chorób zawodowych u pracujących, takich jak pylica i inne choroby dróg oddechowych, reumatyzm, choroby oczne, skórne i inne.

V. Planowanie budownictwa zakładów leczniczo-zapobiegawczych i zakładów opieki nad dzieckiem

Zagadnienie to w oparciu o istniejące przepisy ustawodawcze wymaga szczególnych badań terenowych higienicznych co do struktury i norm budownictwa.

Wytyczne w tym względzie winny być uzgodnione z ogólną organizacją społecznej służby zdrowia w terenie i z możliwościami komunikacyjnymi.

W każdym większym gospodarstwie rolnym uspołecznionym, powinna być przewidziana budowa ambulatorium, czyli tak zwa-

nego „wiejskiego punktu zdrowia", (z podręczną apteczką), które służyć ma również jako punkt ratowniczy; poza tym pożądana jest izba chorych i izba porodowa. Niezbędne jest również przedszkole i ogród dziecięcy. Przy zakładach tych winny być przewidziane odpowiednie place i zadrzewienie.

VI. Inne zadania prac higienicznych w zakresie planowania gospodarstw rolnych

Duże znaczenie posiadają jeszcze:

1) odpowiednie planowanie zakładów użyteczności publicznej (łaźnia, pralnia, stołówka, hotele robotnicze i inne) i zakładów oświatowo-kulturalnych,

2) odpowiednie zaopatrzenie osiedla (gospodarstwa) w wodę (studnie), jak również właściwe urządzenia dla usuwania nieczystości, ścieków, odpadków, a także dla przechowywania i użytkowania nawozu.

Zagadnienia te łączą się ściśle z akcją zwalczania chorób zakaźnych.

Ze względu na wstępny, programowy charakter tej pracy ograniczam się do podania ogólnych kierunków prac higienicznych naukowo-badawczych w dziedzinie planowania gospodarstw rolnych. Poszczególne działy tych zagadnień będą przedmiotem dalszych szczegółowych opracowań.

PIŚMIENNICTWO

1. Batkis G. A. — Organizacja służby zdrowia w ZSRR (tłumaczenie z rosyjskiego). Warszawa, 1950.
2. Cena M. — Medycyna Weter. R. V, Nr 10, s. 752—769. 1949.
3. Chodźko W. — Uzdrowotnienie wsi a organizacja publicznej służby zdrowia. Warszawa, 1928.
4. Fedynskij W. J. — Gigiena i Sanitaria. Nr 4, s. 3—9. 1951.
5. Jawnel A. J. — Sanitarnoje błagoustrojstwo kołchoznych sioł. C.N.I.S.— Instytut im. Erismana, Moskwa, 1947.
6. Kacprzak M. — Warsz. Czas. Lek. R. XV, Nr 11, s. 218—219. 1938.
7. Kacprzak M. — Zdrowie w chacie wiejskiej. Warszawa, 1938.
8. Kacprzak M. — Wieś Płocka. Warszawa, 1936.
9. Lucht, Rzepecki i Staszewski. — Przepisy budowlane dla osiedli wiejskich. Warszawa, 1946.

10. Marziejew A. N. — Komunalnaja gigiena. Moskwa, 1951.
11. Piaścik F. — Budownictwo wiejskie. Przegl. Techn. 1946.
12. Piaścik F. — Odbudowa i przebudowa wsi. Warszawa, 1945.
13. Planowanie przestrzenne. — Wydawnictwo Minist. Odbudowy Nr 15. Warszawa, 1947.
14. Projekty zagród wiejskich. — Wydawnictwo Minist. Odbudowy Nr 9. Warszawa, 1946.
15. Puławski A. — Jak urządzić zdrowe życie w zagrodzie wiejskiej. Warszawa, 1928.
16. Racięcki Z. — Poradnik budownictwa wiejskiego. Warszawa, 1947.
17. Racięcki Z. — Jak należy budować na wsi. Warszawa, 1932.
18. Rey M. — Hygiène d'habitation. Traité d'higiène, XVI, Paris, 1946.
19. Rochaix i Tapernaux. — Hygiène des milieux ruraux. Paris, 1943.
20. Rudolf Z. — Podstawowe zagadnienia zdrowotne wsi i miasteczek. Warszawa, 1927.
21. Rudolf Z. — Przegląd Techniczny. Nr 19. 1938.
22. Rudolf Z. — Gaz, Woda i Technika Sanit. Nr 7. Warszawa, 1946.
23. Sawaszyński J. — Budownictwo wzorowe w przebudowie wsi. Warszawa, 1948.
24. Szniolis A. — Uzdrowotnienie wsi. Warszawa, 1930.
25. Szniolis A. — W sprawie zaopatrzenia ludności Polski w dobrą wodę. Warszawa, 1938.
26. Turbin W., Jofinow S., Sominicz N. i Stalnow P. — Mechanizacja i elektryfikacja gospodarstwa wiejskiego. Budownictwo wiejskie (tłum. z rosyjskiego). Warszawa, 1951.
27. Tworkowski S. — Architektura wsi. Warszawa, 1946.
28. Wietoszkin S. I. — Gigiena i Sanitaria. Nr 11, s. 14—19. 1949.

РЕЗЮМЕ

Настоящая работа является предварительным обсуждением значения учета гигиенических условий при планировке строительства в коллективных сельских хозяйствах в связи с предпринятыми научно-исследовательскими работами Института Медицины Труда Сельско-хозяйственных Рабочих в Люблине.

Автор обращает внимание прежде всего на пространственную планировку селений и коллективных хозяйств с гигиенической точки зрения, на расширение строительства в отдельных сельско-хозяйственных районах, на жилищное и хозяйственное строительство, на планированное строительство лечебно-профилактических и других общественных учреждений, а также на снабжение сельских хозяйств санитарными сооружениями (водоснабжение и ассенизационные сооружения).

SUMMARY

The author discusses the importance of considering the hygienic conditions in the planning of collective and state-owned farms in connection with the beginnig of research work in this line by the Institute of Rural Medicine in Lublin.

The author takes especially into consideration, from the point of view of hygiene, the space planning, the building of separate living and productive zones, and the planning of medical, prophylactic, and other public institutions, finally the providing of collective farms with proper sanitary arrangements (water-supply, sanitation).

Papier bezdrzewny III kl. 80 g Format 70 x 100 Ark. druku 10 str.
Annales U. M. C. S. Lublin 1953. Lub. Druk. Prasowa—Lublin, Buczka 12. Zam. 1993 30.VI.1953 r.
850 egz. A-4-13378 Data otrzymania manuskryptu 30.VI.1953 r. Data ukończenia druku 28 IX.53